

BOÓC ÁDÁM

*intézetvezető egyetemi tanár**KRE Állam- és Jogtudományi Kar*

Utóöröklés a német jogban és hatása a hatályos magyar szabályozásra

Fazekas Judit Professzor Asszonyt hosszabb ideje ismerem, konferenciákon volt módunk találkozni, illetve doktori eljárások egyes bizottságaiban dolgozhattunk együtt. Ezzel a rövid írással szeretnék jó egészséget és alkotómunkával teli, hosszú éveket kívánni az Ünnepeletnek! Ad multos annos!

ABSZTRAKT

A jelen tanulmány az utóöröklés klasszikusnak tekinthető jogintézményével foglalkozik. Röviden utal a tanulmány az utóöröklés római jogi előzményeire, majd részletesen elemzi a hatályos német jog megoldását, tekintetbe véve számos jogesetet. A tanulmány bemutatja, hogy a hatályos magyar jogban – római jogi gyökerek alapján – miként van jelen az utóöröklés, és ez miért tekinthető jelentős változásnak az 1959. évi Ptk-hoz képest. A szerző felteszi azt a kérdést, vajon az utóöröklés jelenlegi szabályozása kielégítő-e, vagy esetleg szükséges lenne-e más módon bővíteni a szabályozást.

Kulcsszavak: öröklési jog ■ magyar jog ■ német jog ■ utóöröklés ■ jogösszehasonlítás

I. UTÓÖRÖKLÉS A NÉMET JOGBAN

Az 1900. január 1-e óta hatályos BGB igen részletesen, közel ötven paragrafusban szabályozza az utóöröklést. Franz Wieacker szerint az utóöröklésnek a BGB-be való felvétele egyrészt individualisztikus, másrészt régi polgári, illetve patriarchális jellegzetességeket mutat.^[1]

[1] "In der fast unbegrenzten Ermächtigung des Erblassers, die folgende Erbgeneration durch Anordnung der Nacherbschaft der Testamentsvollstreckung, der exhereditatio bona mente und durch Auseinandersetzungverbote mindestens für ein Menschalter zu binden, zeichnet sich freilich neben dem individualistischen auch einen altbürgerlich-patrialistischer Zug ab." (Wieacker, 1967, 482.).

A BGB a 2100.§-ban határozza meg az utóöröklés fogalmát, az előörököszt *Vorerbe*, az utóörököszt *Nacherbe* megnevezéssel illeti. E meghatározás szerint az utóöröklés az örökhagyó végintézkedésén alapuló rendelkezése, melynek értelmében az elsőként kinevezett örökös (előörökös) meghatározott idő elteltével, vagy meghatározott esemény bekövetkeztével egy másik örökös, az utóörökös váltja fel.

Dogmatikailag a német magánjog két öröklést különít el, az előörökösét, illetve az utóörökösét, annak ellenére, hogy az utóörökös is az örökhagyó örökösének tekintti. Ez megjelenik az öröklési adózás területén is. A német adójog felfogása értelmében ugyanis – főszabály szerint – az öröklés bekövetkeztekor az előörökös mint teljes örökös (*Vollerbe*) köteles megfizetni az örökösödési adót. Az utóöröklés beálltakor az utóörökös is meg kell, hogy fizesse az öröklési adót. Garanciális értékűnek tekinthető az a rendelkezés, amely szerint amennyiben az előörökös az öt terhelő öröklési adót nem fizeti meg, akkor azt nem az utóörökös, hanem az előörökös örökösei kötelesek megfizetni.^[2]

Az utóörökös rendelésre – ahogy az a törvényi meghatározásból következik – a végintézkedésben kell sort keríteni. A német jog azonban nem kívánja meg az örökhagyótól azt, hogy az utóörökös rendelése szó szerint szerepeljen a végintézkedésben, a jog elismeri a hallgatag, illetve konstruktív utóöröklés eseteit. Ezek közül csak példákat kiemelve, hallgatag utóörökös nevezés az, ha az örökhagyó úgy rendelkezik például, hogy a földbirtok egy másik személyre szálljon át az első örökös halálával, vagy pedig ilyen az a kikötés is, mely szerint a földbirtok csak az örökös leszármazójáé lehet. Az örökségről történő – végrendeletbe foglalt – rendelkezési tilalom szintén tekinthető utóörökös rendelésnek. Fontos azonban kiemelni, hogy az nem utóörökös rendelés, ha a végrendelező örökösét kifejezetten teljes örökösének nevezi ki, és pusztán erkölcsi kötelességként rója rá azt, hogy az örökséget – meghatározott idő elteltével, vagy meghatározott esemény bekövetkeztével – másnak kiadja.^[3] Álláspontom szerint ez inkább a római jogi értelemben vett *modus* egy formájának tekinthető.^[4]

A német jogban is – hasonlóan a római joghoz, illetve az utóöröklést elismerő egyéb jogrendszerekhez – szoros kapcsolat áll fenn a helyettes öröklés és az utóöröklés között. Ez a kapcsolat legpregnansabban a BGB 2102. §-ban jelenik meg, amely kimondja, hogy ha a végrendelezésből nem lehet megállapítani, hogy az örökhagyó utóöröklést vagy helyettes öröklést kívánt rendelni, akkor a kérdéses részt helyettes örökösnevezésnek kell minősíteni. Ezen – a régebbi magyar jogban is alkalmazott – rendelkezés mögött az az elv húzódik, mely szerint arra kell törekedni, hogy az örökös rendelkezési joga minél kevésbé kerüljön korlátozásra.

A helyettes öröklés és az utóöröklés kapcsolatával függ az is össze, hogy a BGB szerint arra is van lehetőség, hogy az örökhagyó az utóörökösnek helyet-

[2] Palandt (szerk.), 1992, 1949.

[3] Palandt (szerk.), 1992, 1950.

[4] A modusról részletesebben lásd: Földi – Hamza, 2022, 399.

tes örököszt rendeljen (*Ersatznacherbe*). Ez az örökös természetesen az utóörökshöz képest helyettes örökös, rá a helyettes öröklés szabályai vonatkoznak, vagyis semmiképpen sem lehet ezt a személyt az utóörökös utóörökösének tekinteni.

Az esetlegesen rendelhető utóörökösök számát – hasonlóan a korabeli magyar törvényjavaslatokhoz – a BGB nem korlátozza. Az örökhagyó hagyatékának akár több nemzedékre kiterjedő lekötését viszont a BGB megakadályozza. A BGB 2109. §-ának értelmében ugyanis elévül az utóöröklés akkor, ha az a hagyaték megnyílásától – vagyis az örökhagyó halálától számított – harminc éven belül nem következik be.

Erre az időkorlátra adódnak bizonyos kivételek, ilyen például az, ha egy örökösnek kinevezett testvérnek azzal a feltétellel rendelik születendő testvérét utóörökösnek, ha az élve születik. Természetesen ilyenkor sem lehet korlátlan időtartamról beszélni, mert az utóöröklés elévül akkor, ha az apa, illetőleg az anya, akitől a születendő testvérnek származnia kell, meghal. A BGB kommentárja kiemeli, hogy itt testvér alatt kell érteni a féltestvért, a házasságon kívül született, illetve a törvényesített gyermeket. Az örökbefogadottakra azonban ez már nem vonatkozik.^[5]

Ha az örökhagyó halálakor még meg sem fogant személy szerepel örökösnek kinevezve, akkor a törvény sajátos fikciót teremt oly módon, hogy a még meg nem fogant személyt utóörökösnek tekinti, és megszületéséig az örökhagyó törvényes örökösait rendeli előörökösnek (2105. §). Amennyiben az utóöröklés tárgya ingatlan, úgy – akárcsak az utóöröklés többi, *expressis verbis* megfogalmazott esetében – gondoskodni kell arról, hogy az utóöröklési jog az ingatlannyilvántartásba bevezetésre kerüljön. Ez a rendelkezés – amely a régebbi magyar magánjogi törvényjavaslatokban is szerepel – az örökhagyó akaratának minél nagyobb mértékű érvényre juttatását szolgálja, megfelelően a *favor testamenti* elvének.

Az utóöröklés tipikusan az előörökös halálával következik be. A német BGB is ezt a szokásos esetet szabályozza a 2106. §-ban, amely kimondja, hogy ha az örökhagyó a végintézkedésben nem rendelkezett arról, hogy mikor kell az utóöröklésnek beállnia, akkor az az előörökös halálával áll be. A törvény logikus szerkezetéről tanúskodik az a rendelkezés, amely a 2106. § alkalmazását kizárja abban az esetben, ha az utóöröklésre a 2105. § szerint kerül sor. Ilyenkor az utóöröklés az eredetileg örökössé nevezett, de az örökhagyó halálakor még meg sem fogant gyermek világra jövetelével (vagy még nem keletkezett jogi személy létrehozatalával) következik be.

Az utóöröklés megszűnésének több esete is lehetséges. Csak példaként említtem azt az esetet, ha az utóöröklés bekövetkezte egy bizonyos esemény megtörténtétől függ, és ez az esemény sose következik be. Tóth Ádám szerint a germán jogra mutat vissza a BGB-nek a 2107. §-ba foglalt rendelkezése. E paragrafusban

[5] Palandt (szerk.), 1992, 1958.

az olvasható, hogy ha az örökhagyó a végrendelet készítésekor nem volt tudomással afelől, hogy leszármazójának van gyermeke, vagy a végrendelet készítésekor a leszármazónak még nem volt gyermeke, és így rendelt utóörököszt, akkor az utóöröklés nem fog bekövetkezni, amennyiben az örökhagyó leszármazója gyermek hátrahagyásával hal meg.^[6]

E rendelkezésnek az a magyarázata, hogy az örökhagyó feltehetőleg nem akarta a saját leszármazóját – általában unokáját – az örökségből kizárni, így méltányosnak tűnik az, hogy ne kerüljön sor egy harmadik személy utóöröklésére abban az esetben, ha van az örökösnek leszármazója. Ezt a szabályt a régebbi magyar magánjogi törvényjavaslatok is tartalmazzák. A germán jogra való eredeztetés alapja az, hogy a középkor elején a germán népek társadalmi szerkezetében – hasonlóan a legtöbb középkori népcsoporthoz – a család mint vagyonszövetség jutott domináns szerephez. Így nyilvánvalóan alapvető érdek fűződött ahhoz, hogy a vagyon feltétlenül a családon belül maradjon.^[7]

A német BGB behatóan szabályozza az előörökös vagyonezelését, illetve az utóörökösrel történő elszámolást. Az előörökös vagyonezelésére vonatkozó főszabály a 2112. §-ban található, amely általában szabad rendelkezést enged az előörökösnek.

A BGB 2113-2119 §-okban egyes vagyontárgyakkal kapcsolatos, az előörökös vagyonezelésére vonatkozó különleges szabályokat találunk. Idetartoznak az ingatlanok, az értékpapírok és a hajók. A hajók azért tartoznak ebbe a körbe, mert a hajók adásvétele, illetve a hajók tulajdonátszállása a német jogban különleges szabályozást nyert. A BGB 929. § az úgynevezett nem bejegyzett hajók tulajdonátszállását az ingók tulajdonátszállásához hasonlóan szabályozza, míg a bejegyzett, nagyobb – rendszerint tengerjáró – hajók bejegyzésénél követelmény az, hogy a tulajdonjog átszállása a hivatalos nyilvántartásban is feltüntetésre kerüljön.^[8]

Az előörökösnek az ingatlanokra vonatkozó rendelkezése akkor hatálytalan, ha az az utóörökös jogainak csorbítására irányul. (Természetesen az előörökös jogai az ingatlanokra vonatkozóan amúgy is kötöttek, hiszen – ahogy erre fentebb említés történt – az utóöröklést fel kell tüntetni az ingatlannyilvántartásban.)

[6] Tóth, 2011, 3-15., 6.

[7] Erről részletesebben lásd: Zlinszky, 1877, 51 skk. Lásd továbbá: Homoki Nagy, 2010, 71-83.

[8] Az egyes jogrendszerek a hajókat vagy ingatlanok vagy ingóknak tekintik, illetve azokat alapvetően ingóknak minősítve, a tulajdonátszállásra nézve az ingatlanokra vonatkozó szabályokat alkalmazzák. A francia jog a hajókat következetesen ingókként kezeli: "Les meubles par nature sont tous les biens corporels, qui se déplacent eux-mêmes (animaux) ou qui peuvent être déplacés (récoltes coupées, mobilier, linges, bijoux, bateaux, avions, etc.)" (Hubrecht - Vermelle, 1993, 78.). Ez a kategóriaalkotás abból indul ki, hogy azok a dolgok az ingók, amelyek vagy képesek mozogni (például az állatok), vagy pedig más által mozgathatóak. Ide tartoznak a hajók is. Az egyes jogrendszereknek a hajókra vonatkozó, egymástól igen eltérő szabályozása miatt szerepel az 1980. április 11-én, Bécsben elfogadott, az ingók kereskedelmi forgalomban történő adásvételét szabályozó Bécsi Vételi Egyezmény (CISG) 2. cikkelyében az a rendelkezés, amely kizárja az Egyezmény alkalmazását — többek között — a hajók adásvételére nézve (ld. CISG, Article 2, (e)).

Fontos utalni a BGB 2116. §-ra, melynek értelmében a bemutatóra szóló értékpapírok esetében a majdani utóörökös kérheti az előörököst, hogy azokat egy letéti értéktárban helyezze el, és azokkal kapcsolatosan az előörökös a rendelkezési jogot kizárólag az utóörökös jóváhagyásával gyakorolhatja, ugyanakkor az utóörökös a kamatokat, az értékpapírok alapján fizetett osztalékokat – melyek a BGB 92. §-a alapján elfogyasztható dolgoknak minősülnek – nem követelheti.

A BGB 2120. §-a ismét általános jellegű szabályt tartalmaz, mert kimondja, hogy az előörökösnek a hagyatéki vagyont a rendes gazdálkodás szabályai szerint kell kezelnie. (Ebből következik, hogy például az amortizációért nem tehető felelőssé.) Szorosan ezzel függ össze a 2123. §. Ez a paragrafus arra vonatkozik, hogy amennyiben az örökség tárgya erdő, bányá vagy hasonló létesítmény, akkor az utóörökös és az előörökös gazdasági tervet (*Wirtschaftsplan*) készíthetnek a helyes gazdálkodás érdekében. Jellemző törvényszerkesztési sajátosság, hogy ebben az igen kazuisztikus szabályozásban is szerepel az egyébként a szerződési jog körében alkalmazott *clausula rebus sic stantibus* elve. Amennyiben a körülmények lényegesen megváltoznak, úgy bármelyik fél jogosult kérni a gazdasági terv megváltoztatását.^[9]

Az 1900. évi általános magyar polgári törvénykönyv-javaslat indokolása szerint a német BGB 2120. § és a 2131. § között dogmatikai ellentmondás feszül. Amíg a 2120. § a rendes gazdálkodás szabályainak általános követelményét fogalmazza meg, addig a 2131.§ szakasz – a gazdálkodás részletszabályainál – azt írja elő, hogy az előörököstől olyan gondosság várható el, amelyet saját ügyeiben szokott tanúsítani. Ez nem más, mint a *culpa in concreto* fogalma, amely az objektív rendes gazdálkodással – a *bonus pater familias diligentia*jával szemben – szubjektív kategória.^[10]

A BGB 2130. § fogalmazza meg azt a kötelezettséget az előörökös számára, hogy a meghatározott időpont vagy esemény bekövetkeztével köteles az utóörökösnek az örökséget kiadni. Ezután kerül sor a kettejük közötti elszámolás részletesen szabályozásra.

A BGB régebben szabályozta az utóörökléshez első pillantásra nagyon hasonlóknak tűnő családi hitbizomány (*fideicommissum*) intézményét, ez azonban 1939 óta nem szerepel a kódexben, és rendelkezése is érvénytelen.^[11]

A német jogban azonban utóörökléssel nemcsak a BGB fent említett szabályainál lehet találkozni. A joggyakorlatban gyakran előforduló, utóöröklést tartalmazó intézmény a BGB 2269. §-ban szabályozott *Berliner Testament*. A *Berliner Testament* tulajdonképpen a házastársak közös végrendelete, amelyben egymást kölcsönösen egymás örököseivé nevezik ki, azzal, hogy a túlélő házastárs

[9] Részletesebben lásd: Palandt (szerk.), 1992, 1967.

[10] A *culpa in concreto*-hoz lásd különösen: D. 17, 2, 72.

[11] Lásd: Palandt (szerk.), 1992, 1949. A BGB kommentárja szerint a családi hitbizomány jogi célját a hatályos törvény szerint utóhagyománnyal (*Nachvermächtnis*), esetleg egy családi alapítvány létrehozásával lehet elérni. A családi alapítvány fogalmához a magyar jogban lásd különösen: Arató, 2020, 263-285.

halála után az örökséget egy harmadik személynek – rendszerint a házastársak gyermekének – kell kiadni. Ez a harmadik személy eljárási szempontból a túlélő házastárs örököse, de tekintve, hogy rendelkezése a házastársak közös végrendeletében került sor, alapvetően utóörökös.^[12] A *Berliner Testament* célja az, hogy a házastársak egyrészt egymásról gondoskodjanak az egyik fél halála után, másrészt pedig, hogy közös vagyonuk sorsát a jövőre nézve is megnyugtatóan rendezzék. Az utóöröklés ténye az esetleges kötelesrészre jogosultak igényeit természetesen nem sértheti. Nézetem szerint a *Berliner Testament* tételére gyermektelen avagy olyan házaspárok esetében kerül főképpen sor, akiknél gyermekükkel teljes mértékben elhidegült a viszony, és ezért utóörökösnek egy kívülálló személyt akarnak. Hasonló eset továbbá, ha – bármilyen okból – az egyébként örökös gyermek jogait a még élő házastárs életében az utóöröklés konstrukciójával akarja a házaspár korlátozni.^[13]

A *Berliner Testament* gyakorlati megvalósulását tekintve három formát öltethet, melyből egy nevezhető a szokásos értelemben vett utóöröklésnek.^[14]

Az első változat szerint a házastársak egymást teljes örökösöknek rendelik, és rendelnek egy úgynevezett végörököst (*Schlußerbe*) is, aki megörökli a túlélő házastárs hagyatékát. Ez is utóöröklés, azzal a fontos különbséggel, hogy itt a végrendelet az első örököst teljes örökösnek nevezi ki, amiből egyértelműen következik, hogy a teljes örökös a vagyonnal minden korlátozástól mentesen, szabadon rendelkezhet.

A második megoldás alig felel meg a *Berliner Testament* törvényi előírásainak, valójában a joghatása azonos. Ebben az esetben a házastársak már a közös végrendeletben a harmadik személyt nevezik meg teljes örökösnek, azzal, hogy az örökség tárgyain a túlélő házastársat holtig terjedő haszonélvezet illeti meg.

A *Berliner Testament* harmadik, a gyakorlatban messze leggyakrabban alkalmazott változata valódi utóöröklést tartalmaz. E forma szerint a házastársak egymást egymás előörököseivé rendelik, és közösen utóörököst neveznek meg. Az egyik házastárs halálával a másikra száll vagyona, majd annak halálával a közös utóörökösre. A legtöbb esetben a már említett szabad utóöröklés, azaz a *fideicommissum eius quod supererit* intézményét alkalmazzák, amelyet a BGB 2137. §-a tesz lehetővé.

A *Berliner Testament*ekben nagyon gyakran alkalmazott rendelkezés az újraházasodási kikötés (*Wiederverheiratungsklausel*). Ezzel a klauzulával a házastársak azt akarják megakadályozni, hogy az egyik házastárs halála után a másik ismét házasságot kössön. Az újraházasodási kikötés értelmében ugyanis, amenny-

[12] A *Berliner Testament* a hagyományra (*Vermächtnis*) nézve is tartalmaz rendelkezést, mely szerint a közösen rendelt hagyományt kétség esetében legkorábban a túlélő házastárs halálakor lehet kiadni.

[13] Álláspontom szerint ez utóbbi lehetőség különösen azokban az esetekben fordulhat elő, ahol a házaspárnak nem közös gyermeke van, és nagy valószínűséggel — például életkori okokból — feltehető, hogy a túlélő házastárs a gyermek mostohaazüleje lesz.

[14] Lásd: Palandt (szerk.), 1992, 2089. skk.

nyiben a túlélő házastárs ismét házasságot köt, úgy az utóöröklés azonnal beáll, azaz az előörökös házastársnak a végrendeletben megnevezett harmadik személynek kell kiadnia a vagyont. Álláspontom szerint ez a klauzula kellőképpen bizonyítja, hogy a *Berliner Testament* feltétlenül utóöröklés, hiszen annak éppen egyik lényegi elemét ragadja meg. Ez az elem pedig az, hogy az örökhagyótól függ, hogy az utóöröklést meghatározott időpont bekövetkeztétől vagy meghatározott esemény megtörténtétől teszi függővé.

A német jognak az utóöröklésre vonatkozó rendelkezéseit összefoglalva megállapítható, hogy ez a jogintézmény aprólékosan, sokszor már-már kazuisztikusan került szabályozásra. Kiemelendő, hogy a BGB utóöröklésre vonatkozó része – hasonlóan a német magánjogi kódex többi részéhez – erős befolyást gyakorolt a régebbi magyar polgári törvénykönyv tervezetekre.

Az utóörökléssel összefüggő gyakorlatból kiemelés érdemel a *Bundesgerichtshof* 2011.10.26. napján kelt döntése (IV. ZB 33/10), mely a végrendelezési szabadság elvéből levezetve kimondja, hogy egy idősek otthona lakója hozzátartozójának az a végrendeleti intézkedése, mely az otthon üzemeltetőjét utóörökösnek nevezi ki, nem tekinthető hatálytalan kikötésnek.^[15]

II. RÖVID KITEKINTÉS A HATÁLYOS MAGYAR SZABÁLYOZÁSRA

A hatályos magyar Ptk., a 2013. évi V. törvénynek az utóörökléshez kapcsolódó rendelkezéseit röviden az alábbiak szerint lehet bemutatni. A Ptk. kimondja, hogy főszabály szerint az olyan végintézkedés semmis, amely esetében az örökségben vagy annak egy részében valamely esemény beálltát követően az eredeti (elő-) örökös egy új személy váltja fel. Bizonyos esetekben mégis van lehetőség arra, hogy az örökhagyó több generáció vonatkozásában döntsön a hagyatéka sorsáról, belekalkulálva azt az örökhagyótól teljes mértékben elfogadható nézetet, hogy nem akarja, hogy a családi vagyon egy másik család tulajdonába vándoroljon további öröklések útján.

Az utóöröklés voltaképpen az örökös halála esetére szóló örökösnevezésként funkcionál. Az örökhagyó érvényesen nevezhet utóörököszt abban az esetben, ha a házastársára hagyja a vagyonát, de nem akarja, hogy a házastársra háramlott vagyon az elhalálozó házastárs törvényes örökösire háramoljon tovább. Lehetőség van továbbá utóörökösnevezésre abban az esetben is, ha az előörökös koránál fogva vagy végrendelezési képességének valamely okból kifolyó hiánya miatt nem tudna érvényesen végrendelezni, ebben az esetben az örökhagyó tulajdonképpen quasi gyámhelyettesítési konstrukcióval él.

A Ptk. tehát az utóöröklést – ugyan viszonylag szűk esetkörben – de bizonyos, adott esetben kényesnek minősíthető élethelyzetekben, alkalmazhatóvá teszi.^[16]

[15] Lásd WF Frank: BGH: Erbeinsetzung eines Pflegeheims..., 2011.

[16] Lásd ezzel kapcsolatban: Vékás, 2021, 102.

Az előörökös és az utóörökös vonatkozásában Anka Tibor nagyon érdekes kapcsolatra hívja fel a figyelmet a Ptk. Kommentárjában:

„Az utóörökös az örökhatyórol az előörökösre háramlott hagyatékban nem az utóörökös örököse, hanem az örökhatyó örököse, azaz az örökhatyórol az előörökösre a végintézkedés alapján háramlott vagyonban az előörököst az utóörökös az örökhatyó örököseként váltja fel, nem pedig az előörökösre a végintézkedéssel hagyott vagyont mint az előörökös hagyatékát örökli meg. Ebből következik, hogy az utóörökös nem az előörökösnek, hanem az örökhatyónak a jogutóda. Az előörökös a Ptk. szabályai szerint nem csupán haszonélvezője az örökhatyórol rá háramlott, a halála után pedig az utóörököst megillető hagyatékban, hanem életben léte alatt, annak élők közötti jogügyletek tekintetében a valóságos tulajdonosa.”^[17]

A pontosság kedvéért említendő, hogy a Ptk. – összhangban egyébként a régi Ptk. rendelkezéseivel – korlátozás nélkül érvényesnek ismeri el az utóhagyomány rendelését, azaz az örökhatyó olyan végrendeleti intézkedését, amely szerint a hagyományban valamely meghatározott eseménytől vagy időponttól az addigi jogosultat más váltsa fel. Hasonlatosan a Ptk. által érvényesnek elismert utóöröklés eseteihez az utóhagyomány is maradékhagyományt jelent, mivel – amennyiben az örökhatyó eltérően nem rendelkezik – utóhagyományos nevezése az előhagyományos visszterhes rendelkezési jogát és a szokásos mértékű ajándéknál nem nagyobb értékre vonatkozó ingyenes adományozási jogát nem érinti.^[18]

Feltétlenül kiemelést érdemel továbbá, hogy a házastárs esetében megengedett utóöröklés pedig valójában a német jogban ismert *Berliner Testament* analogiáján alapszik, azzal, hogy a *Berliner Testament* a házastársak közös végrendelete, mely szerint egymást egymás örököseivé teszik, és a túlélő házastárs halálát követően egy harmadik személy lesz az örökös.

A Ptk. fentiek alapján megengedi a házastárs esetében az utóöröklést, akkor ebben az esetben célszerű lenne a *Berliner Testament* átvétele is a magyar jogba. A 7:23. § ugyan bizonyos feltételek mellett ismeri a házastársak közös végrendeletét (ahhoz speciális alaki feltételeket ír elő), de ez még a 7:28. §-ban lehetővé tett utóörökléssel együtt sem ekvivalens a *Berliner Testament* fogalmával.^[19] Arra tekintettel azonban, hogy a jogpolitikai cél egyértelműen az, hogy a házastársaknak a közös vagyonról és egymás sorsáról a haláluk után megfe-

[17] Lásd: Osztovits (szerk.), 2014, 508.

[18] Lásd: Vékás – Gárdos (szerk.), 2014, 2413.

[19] A közös végrendeletek bevezetésével kapcsolatban egyébként Weiss Emília az alábbiakra hívja fel a figyelmet: „A közös végrendelet újbóli elismerése különösen az ún. kölcsönös és az ún. kölcsönös – viznos végrendeletek vonatkozásában igényel olyan kérdésekben többlétszabályozást, vajon mennyiben legyen megengedett vagy éppen meg nem engedett az ilyen közös végrendeletek egyoldalú visszavonása, vajon terjedjen-e ki a közös végrendeletben elígért vagyon az e vagyonnal való élők közötti ingyenes rendelkezés korlátozására is vagy ne; de az életviszonyok, a vagyoni viszonyok, a családi viszonyok mai gyors változásai a szabályozás során minden bizonnyal további megfontolásra érdemes kérdéseket is fel fognak vetni.” Lásd: Weiss, 2003, 990-991.

lelő lehetőségük legyen gondoskodni, megítélésem szerint a *Berliner Testament* teljes körű beépítése a magyar jogba eme célt elsősorban lenne képes szolgálni.

Az eddigieket összefoglalva elmondható, hogy a régi Ptk.-hoz (1959. évi IV. törvény) képest a Ptk. – szűk körben ugyan, de – lehetővé teszi az utóöröklés jogintézményét, amely véleményünk szerint a végrendelezési szabadság elismerésének fontos jele. Az utóöröklés vonatkozásában tehát Pandóra szelencéje, ha résznyire is, de kinyílt.

A joggyakorlat, és a joggyakorlat által esetlegesen befolyásolandó jogalkotás fogja a jövőben eldönteni azt, hogy az utóöröklés Pandóra-szelencéje tovább nyílik-e, avagy esetlegesen visszazárul és e jogintézmény végérvényesen jogtörténeti múltunk relikviájává válik. A magunk részéről őszintén bízunk abban, hogy az utóöröklés jogintézménye – alkalmazkodva a XXI. század megváltozott igényeihez is – a modern végrendelezési jog megbecsült és ésszerűen alkalmazható eszközévé válhat a magyar joggyakorlatban.

IRODALOM

- Arató Balázs (2020): Családi vállalkozások nemzetközi kitekintésben. In: *Glossa Iuridica*. 2020/7. sz.
- CISG. (Elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/page/texts-cisg>. Letöltés ideje: 2022.11.28.).
- Földi András – Hamza Gábor (2022): *A római jog története és intézményei*. Novissima Kiadó, Budapest.
- Homoki Nagy Mária (2010): *A magyar magánjog történetének vázlata 1848-ig*. Szeged, JATE Press.
- Hubrecht, Georges – Vermelle, Georges (1993): *Droit civil*. Sirey, Paris.
- Osztovits András (szerk.) (2014): *A Polgári Törvénykönyv Nagykomentárja IV*. Opten, Budapest.
- Palandt, Otto (szerk.) (1992): *Bürgerliches Gesetzbuch*. Verlag C. H. Beck, München.
- Tóth Ádám (2001): Az utóöröklésről. In: *Közjegyzők Közlönye*. 2001/9. sz.
- Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.) (2014): *Kommentár az új Polgári Törvénykönyvhöz II*. Wolters Kluwer, Budapest.
- Vékás Lajos (2021): A Polgári Törvénykönyv első hét évéről. In: *Jogtudományi Közlöny*. 2021/3. sz.
- Weiss Emília (2003): A Polgári Törvénykönyv öröklési jogi könyvének kodifikációja elé. In: Kiss Daisy – Varga István (szerk.) *Magister artis boni et aequi. Studia in Honorem Németh János*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- WF Frank: BGH: Erbeinsetzung eines Pflegeheims als Nacherbe eines Heimbewohners ist wirksam, 2011. (Elérhető: <https://www.wf-frank.com/news/single/article/bgh-erbeinsetzung-eines-pflegeheims-als-nacherbe-eines-heimbewohners-ist-wirksam-1190.html>. Letöltés ideje: 2022.11.28.).
- Wieacker, Franz (1967): *Privatrechtsgeschichte der Neuzeit unter besonderer Berücksichtigung der deutschen Entwicklung*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- Zlinszky Imre (1877). *A magyar örökösödési jog és az európai jogfejlődés*. Athenaeum R. Társulat, Budapest.

Kukorelli István és Léva Judit a 2015-ös tanévnnyitón